Opetus- ja kulttuuriministeriö
Nuoriso- ja liikuntapolitiikan osasto
Liikunnan vastuualue
Johtaja Tiina Kivisaari

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Liikuntatoimen rahoituksen riittävyys, erityiset kipupisteet?

Miten edistetään liikunnallista elämäntapaa ja vähennetään liikkumattomuuden kustannuksia? Miten liikuntapoliittisen selonteon ja hallitusohjelman kirjausten toimeenpano on edennyt?

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti Veikkauksen edunsaajille on kompensoitu väheneviä määrärahoja liikunnan osalta lähes täysimääräisesti vuoden 2021 osalta. Tuottojen lasku kompensoidaan edunsaajille myös vuonna 2022 hallituksen perjantaina 16.10.2021 tekemän päätöksen mukaisesti. Rahapelituottojen ennakoitiin laskevan kuluvalla kehyskaudella, mutta koronakriisin vaatimien toimien johdosta vähenemä on ollut odotettua suurempi. Hallitus on käynnistänyt hankkeen rahapelitoiminnan järjestämisestä vuodesta 2024 eteenpäin. Tämän hankkeen on tarkoitus valmistua vuoden loppuun mennessä.

Liikuntaan ja urheiluun oli hallituksen talousarvioesityksessä ehdotettu alun perin 141 miljoonaa euroa. Nyt on käynnistymässä uusi valmistelu, jonka pohjalta rahapelituottojen vähenemisen kompensaatiotaso on korkeampi kuin alkuperäisessä talousarvioesityksessä. Näin ollen liikuntamäärärahojen taso on nousemassa noin 153 miljoonaan euroon.

Määräraha laskee lisäkompensaation jälkeen 6,7 miljoonaa euroa, jota selittää Liikkuvat -ohjelmiin varatun määrärahamomentin poistuminen sekä liikuntaan ja huippu-urheiluun liikuntapoliittisen selonteon mukaisesti osoitetun määrärahan pienentyminen.

Hallitusohjelman mukaisesti liikuntapoliittisen selonteon toimien toimeenpano jatkuu. Talousarvion puitteissa lisärahoituksen (4,5 miljoonaa euroa) kohdentamista jatketaan urheiluakatemioille, lajien tehostamistukeen, seuroille sekä ikäihmisille. Urheiluakatemiatoiminnan lisärahoitusta kohdennetaan erityisesti valmentajien osaamisen kehittämiseen.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman yhtenä poikkihallinnollisena tavoitteena on liikunnallisen aktiivisuuden nostaminen kaikissa ikäryhmissä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kaikkien hallinnonalojen toimia ja vahvasti koordinoitua työtä. Hallitusohjelman mukaisesti on perustettu opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimana **Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO)**, joka mahdollistaa aktiivisen vuoropuhelun ja systemaattisen työskentelyn kohti yhteistä tavoitetta.

Koordinaatioelimessä on edustettuna 11 ministeriön virkahenkilöedustus sekä asiantuntija- ja koulutusorganisaatioiden edustajat. LIPOKO:n toimintasuunnitelma toimikaudelle 2020-2023 julkistettiin kesäkuussa 2021. Toimintasuunnitelma valmisteltiin keväällä 2021 ministeriökohtaisesti pidetyissä työpajoissa. Suunnitelmassa on yhteensä yli 100 toimenpidettä, joiden avulla ministeriöt lisäävät väestön fyysistä aktiivisuutta.

LIPOKO:n visiona on ”Hyvinvoiva, terve ja liikkuva väestö”. LIPOKO:n missiona on, että poikkihallinnollisella yhteistyöllä sekä ministeriöiden omilla toimilla kannustetaan ja luodaan mahdollisuudet hyvinvoivaan, terveeseen ja liikkuvaan elämään. LIPOKO käynnisti seurannan toimintasuunnitelman etenemisestä syyskuussa 2021.

Hallitusohjelman kirjausten ja valtion mittavien taloudellisten panostusten johdosta Suomeen on luotu menestyksekäs ja merkittävää kansainvälistäkin huomiota saavuttanut **valtakunnallinen liikkumisohjelma** eli **Liikkuvat-ohjelmakokonaisuus**. Liikkuvat-kokonaisuus on keskeinen strateginen työkalu hallitusohjelman liikunnallisen elämäntavan edistämisen ja fyysisen kokonaisaktiivisuuden lisäämisen osalta. Liikkuvien avulla edistetään liikunnallista elämäntapaa ja lisätään fyysistä aktiivisuutta eri ikä- ja väestöryhmissä. Liikkuvat-ohjelmia ovat Liikkuva perhe, Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu/peruskoulu, Liikkuva opiskelu, Liikkuva aikuinen ja Ikiliikkuja.

Liikkuva perhe -ohjelma käynnistyi vuonna 2020. Työ perheiden liikkumisen systemaattiseksi edistämiseksi ja toimintarakenteiden luomiseksi on käynnistynyt määrätietoisesti. Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma tavoittaa noin 60 prosenttia Suomen varhaiskasvatusyksiköistä, Liikkuva opiskelu noin 50 prosenttia oppilaitoksista ja Liikkuva koulu noin 90 prosenttia peruskouluista. Liikkuva aikuinen -ohjelman erityisenä tehtävänä on liikuntaneuvonnan edistäminen ja työelämän liikunnallistaminen. Poikkihallinnollista liikuntaneuvontaa toteutetaan tällä hetkellä noin 50 prosentissa kunnista. Henkilöstöliikuntabarometrin tuloksia työelämän liikunnallistamisen etenemisen osalta saadaan vuonna 2022. Ikäihmisten liikkumista edistävässä Ikiliikkuja-ohjelman tukemissa kunnissa on otettu käyttöön hyvät käytännöt.

Ohjelmille on yhteistä toimenpiteiden valtakunnallinen koordinaatio ja ohjaus sekä valtion rahoittamien ohjelmaa toimeenpanevien hankkeiden tukeminen ja ohjaaminen sekä seuranta ja arviointi. Keskeisessä roolissa ohjelmien toteutuksessa on paikallisten toimijoiden työtä tukevat osaamisen kehittäminen, viestintä ja verkostot. Liikkuvat-ohjelmien työ yhteisesti johdettuna ja koordinoituna kokonaisuutena käynnistyi vuonna 2020. Keskeisenä kehittämiskohteena on yhteisten toimintamallien ja -rakenteiden luominen sekä seurannan ja arvioinnin kehittäminen tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin parantamiseksi.

Liikkuvat-ohjelmien toimeenpanoon on osoitettu viime vuosina valtion budjettivaroja osana hallituksen kertaluonteisia tulevaisuusinvestointeja. Nämä lisämäärärahat on suunnattu pääasiallisesti kuntakoordinoituun paikallisen tason työhön. Näillä määrärahoilla on ollut olennainen merkitys liikunnallisen elämäntavan edistymiseen ja edellytyksiin lisätä väestön fyysistä kokonaisaktiivisuutta sekä väestön terveyttä, työ- ja toimintakykyä, oppimisen edellytyksiä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Hyvin alkanut työ tarvitsee kuitenkin jatkossakin valtion tukea, jotta se voi vakiintua osaksi ihmisten ja organisaatioiden elämää. Toimintakulttuurien muutoksessa tarvitaan pitkäjänteistä työtä ja aikaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö edistää liikunnallista elämäntapaa myös rahoittamalla lukuisien liikunnallista elämäntapaa edistävien järjestöjen perustoimintaa yleisavustuksin. Lisäksi ministeriö rahoittaa liikunnallista elämäntapaa edistävää kehittämistyötä sekä tutkimusta ja tietopohjan kehittämistä. Koko väestön liikkeelle saamiseksi ja fyysisen kokonaisaktiivisuuden nousemiseksi tarvitaan jatkossakin määrärahoja tämän koko yhteiskunnan kannalta merkittävän työn jatkamiseksi.
Opetus- ja kulttuuriministeriö on mukana ympäristöministeriön koordinoimassa Luonnon virkistyskäyttöstrategian valmistelutyössä. Luonnon virkistyskäytön strategian tavoitteena on tuoda virkistyskäytön hyötyjä laajasti suomalaisten tietoon ja käyttöön. Tarkoituksena on lisätä myös ymmärrystä luonnossa liikkumisen merkityksestä kansanterveyden ja kansantalouden vaalinnassa. Koranapandemia on lisännyt luonnossa liikkumisen suosiota. LVV13-tutkimuksen mukaan 96 % aikuisväestöstä ulkoilee, keskimäärin 170 kertaa vuodessa. Virkistyskäyttöstrategian on määrä ulottua vuoteen 2030 saakka.

Liian vähäinen liikkuminen aiheuttaa merkittäviä haasteita suomalaiselle yhteiskunnalle: lapsista ja nuorista sekä aikuisista vain noin kolmannes ja ikäihmisistä muutama prosentti liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Liikkuvat-ohjelmat vastaavat toiminnallaan liikuntalaissa asetettuihin liikunnallisen elämäntavan edistämisen tavoitteisiin eri ikä- ja väestöryhmissä koko elämänkulku huomioiden. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää vahvasti koordinoitua työtä. Koronapandemia on lisännyt väestön terveyseroja. Pandemian jälkitoimissa erityistä huomiota tulee kiinnittää erityisryhmien liikunnan ja urheilun harrastamisen mahdollistamiseen. Tärkeää on myös arvioida

pandemian vaikutukset lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen sekä liikuntaharrastuksiin ja ryhtyä tarvittaviin toimiin fyysisen aktiivisuuden ja liikuntaharrastusten edistämiseksi.

Miten liikunnan edistäminen on otettu huomioon esim. kuntien strategioissa ja liikuntapoliittisissa toimenpiteissä?

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa yhteistyötyössä aluehallintovirastojen kanssa kuntien liikuntatoimintaa. Ohjaus on luonteeltaan informaatio-ohjausta. Liikuntalain (390/2015) voimaantulon jälkeen yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut saada liikunta mukaan kuntien strategioihin ja hyvinvointisuunnitelmiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on kehittänyt liikunnan aluejärjestöjen (15) toimintaa tavoiteohjauksessa. Yhteisen tavoiteasiakirjan mukaan liikunnan aluejärjestöt huolehtivat omassa vaikuttamistyössään kuntien suuntaan samansuuntaisesta tavoitteesta: saada liikunta osaksi kunnallisia strategioita ja hyvinvointisuunnitelmia.

Terveyden- ja hyvinvointilaitoksen (THL) kahden vuoden välein toteuttamassa TEA-viisarikyselyssä seurataan, miten liikuntaa edistetään kunnassa. Viimeisin tiedonkeruu on vuodelta 2020 ja uutta valmistellaan tehtäväksi vuonna 2022, jolloin kunnista saadaan uuden alkaneen valtuustokauden tiedot esim. siitä, miten hyvin liikunta on kunnan strategiassa.

Vuoden 2020 TEA-viisaritulosten mukaan kunnat alihyödyntävät valtakunnallisia liikuntapoliittisia linjauksia omassa työssään. Kuntien liikunnanedistämisaktiivisuus on kuitenkin kehittynyt kokonaisuudessaan myönteiseen suuntaan. Myös liikuntasuunnitelmat ja kehittämisohjelmat ovat yleistyneet kunnissa (71 prosentissa kunnista on ko. suunnitelma tai ohjelma). Aluehallintovirastoilla on parhaillaan käynnissä avi-alueittaiset kuntatilaisuudet, joissa luodaan informaatio-ohjauksen lisäksi tilannekuvaa kunnista. Jo pidettyjen tilaisuuksien osalta voidaan todeta, että useissa kunnissa jatkuu hyvin käynnistynyt liikkumisohjelmatyö uudellakin valtuustokaudella.

Sote-uudistus muuttaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita kuntatasolla. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee informaatio-ohjauksessaan yhdessä aluehallintovirastojen kanssa kuntia hyte-työn organisoimisessa. Kuntien liikuntatoiminnalla on tulevassa sivistyshyvinvointikunnassa mahdollisuus entisestään vahvistua.